

**Voor een sterk,
sociaal en
duurzaam
Limburg**

Programma van PvdA Limburg voor de Provinciale Statenverkiezingen 2023

Inhoud

VOORWOORD	2
Grote opgaven vereisen krachtig politiek bestuur.....	2
I. Werk, inkomen en regionale economie	4
Zorg voor werkgelegenheid voor alle Limburgers.....	4
Versterk de positie van werknemers en bonden.....	5
Zorg voor duurzaam werk.....	6
Verbeter arbeidsmigratie.....	8
II. De Sociale Focus	10
Bevorder de volksgezondheid en verbeter de zorg.....	10
Gelijke kansen bevorderen door onderwijs en educatie.....	12
III. Cultuur	15
Samen maken we cultuur.....	15
IV. Wonen en Volkshuisvesting	17
Een goede en betaalbare woning voor alle inwoners.....	17
V. Energie en klimaat	19
De klimaat- en energiedoelstellingen realiseren.....	19
Limburgse Energie- en Isolatie Maatschappij.....	20
VI. Landschap, Natuur & Landbouw	22
Landschap en natuur verbeteren.....	23
Landbouw in balans met omgeving.....	24
Water: veiligheid, goede balans, hoge kwaliteit.....	24
VII. Verkeer en Openbaar Vervoer	27
Investeren in OV en meer passagiers vervoeren.....	27
Knelpunten wegennet en vrachtwagen-parkeren oplossen.....	28
VIII. Kwaliteit van het openbaar bestuur	31
Integer bestuur waarborgen.....	31
Burgerparticipatie versterken.....	32
Veiligheid en handhaving verbeteren.....	33
IX. Internationaal Perspectief	35
Euregio verder ontwikkelen.....	35
X. Een krachtige organisatie, investeren in de toekomst	38
Een weerbare en wendbare provincie.....	38
Solide financieel beleid gericht op de toekomst van Limburg.....	38
Totstandkoming van dit programma	40

VOORWOORD

Grote opgaven vereisen krachtig politiek bestuur

De hoge energierekening raakt de Limburgers hard, er is oorlog in Oekraïne en we kampen met een energiecrisis. Intussen slepen de coronacrisis en de toeslagenaffaire nog voort. De aarde warmt steeds verder op. De impact van al die ontwikkelingen is groot. Zo zijn verduurzaming en terugdringing van de CO₂-uitstoot hard nodig, maar kunnen mensen met lagere inkomens en velen met middeninkomens de daarvoor noodzakelijke investeringen nauwelijks of niet meer betalen.

De sterke relatie tussen de grote maatschappelijke uitdagingen, de belangen van alle Limburgers en de politieke opgaven voor onze provincie wordt uitgewerkt in dit programma.

De ambities en plannen van de PvdA beperken zich daarbij niet tot de formele bevoegdheden van het provinciebestuur. De provincie moet op meer terreinen inspireren, initiëren, verbinden en regie nemen en haar verantwoordelijkheid naar haar burgers waarmaken.

Daarnaast bepalen de provinciale verkiezingen de samenstelling van de Eerste Kamer, die een centrale rol vervult in onze democratische rechtsstaat. De PvdA zoekt daarbij samenwerking met alle democratische partijen. Tijdens de verkiezingen voor Provinciale Staten en de Eerste Kamer is sprake van een bijzondere landelijke samenwerking tussen GroenLinks en de PvdA, gericht op de vorming van een gezamenlijke Senaatsfractie. Ook PvdA Limburg en GroenLinks Limburg werken intensief samen.

De grote uitdagingen voor de komende jaren in Limburg spelen lokaal, regionaal, nationaal en internationaal. Daarom zullen we op alle politiek-bestuurlijke niveaus hard werken aan:

- Een solidaire samenleving: gelijke kansen, een eerlijke verdeling van lusten en lasten, het voorkomen en terugdringen van maatschappelijke tweedeling, en het bestrijden van discriminatie en racisme. Een bijzondere uitdaging is dat Limburg nog steeds wordt gekenmerkt door een zowel economisch als sociaal kwetsbare situatie, waarin veel van onze bewoners verkeren.
- Bevordering van brede welvaart: werk, wonen, welzijn, cultuur en gezondheid voor iedereen, met schokbestendige sociale en publieke voorzieningen zoals inkomenszekerheid, goede zorg en goed en inclusief onderwijs. Onze provincie kent een enorme gezondheidsachterstand, die structureel aangepakt moet worden. Ook ons onderwijs moet over de hele linie worden versterkt, met optimale kansen voor alle

leerlingen ongeacht hun achtergrond, en bevordering van de leescapaciteiten van laaggeletterden. Volledige werkgelegenheid én kwaliteit van de arbeid zijn voor de PvdA fundamentele opgaven. Snel, goed, duurzaam en betaalbaar bouwen is een grote uitdaging, die maximale regie en aansturing van de provinciale overheid en samenwerking met alle betrokkenen vereist.

- Het veiligstellen van onze lange termijn toekomst en dus die van onze kinderen en kleinkinderen door het werken aan een duurzame samenleving, klimaatbeheersing, duurzame energie- en voedselvoorziening, natuurbescherming, en een goede leefomgeving voor iedereen. Voor Limburg betekent dit bijvoorbeeld werken aan veiligheid op het gebied van water: leren omgaan met te veel en te weinig water, tegengaan van droogte en overstromingen, de bevaarbaarheid van de Maas optimaliseren, en de vervuiling van de Maas tegengaan. Voor Limburg betekent het ook de balans tussen natuur en landbouw herstellen.
- Het verankeren en verder ontwikkelen van de democratische rechtsstaat en dus ook integer bestuur, en het versterken en waar nodig herwinnen van het vertrouwen dat burgers daarin moeten kunnen hebben. De afgelopen jaren heeft de PvdA Limburg een bijzondere bijdrage geleverd aan de integriteitsbevordering in onze provincie en aan het versterken van de positie van de burger in onze democratie.

Juist in tijden van grote onzekerheid is een sterke PvdA van groot belang. Een partij die het hoofd koel houdt en het hart warm. Een warm hart juist ook voor de mensen met een laag of een middeninkomen. Solidariteit is nodig, in het belang van ons allemaal. Gun ons uw vertrouwen: voor een goed bestuur van Limburg en voor een sterk progressief blok in de Eerste Kamer. Dank alvast!

Jasper Kuntzelaers

Lijsttrekker PvdA Limburg

I. Werk, inkomen en regionale economie

Zorg voor werkgelegenheid voor alle Limburgers

Er is in Limburg op het moment van schrijven van dit programma veel werkgelegenheid. Onze provincie kampt zelfs met forse personeelstekorten: bijvoorbeeld in de zorg, het onderwijs, de bouw en de techniek. De komende jaren is het aantal jongeren dat zich meldt op de arbeidsmarkt kleiner dan het aantal ouderen dat de arbeidsmarkt verlaat. De Limburgse economie is kwetsbaar door deze tekorten, maar ook door de energietransitie die ingrijpende consequenties heeft voor vele bedrijven. De werkgelegenheid in de landbouw staat de komende jaren fors onder druk door de stikstofcrisis. Op korte termijn voelt Limburg steeds meer de gevolgen van de oorlog in de Oekraïne: het midden- en kleinbedrijf van bakker tot tuinder voelt de consequenties van de energieprijzen. De torenhoge inflatie wordt door grote bevolkingsgroepen dagelijks gevoeld.

Alle reden om te zorgen voor toekomstbestendige bestaanszekerheid. Dit betekent allereerst dat we ons moeten inspannen om mensen die nog niet participeren aan passend werk te helpen. Iedereen die nu aan het werk komt heeft ook een hogere kans op werk op de langere termijn. Het huidige tekort in combinatie met het aantal jongeren dat op de arbeidsmarkt komt, biedt kansen op passend werk voor iedereen. Het maakt het tegelijkertijd noodzakelijk dat werk aantrekkelijk is, door betere lonen, werkzekerheid en goede arbeidsomstandigheden. Daarbij geldt dat werk moet lonen. Mensen worden ervan weerhouden meer te werken als de extra uren niet lonen omdat subsidies, premies en of toeslagen dan even hard dalen. Te veel mensen staan nu nog aan de kant en worden bedreigd door sociaal isolement en armoede. Alle hens aan dek dus: in 'Den Haag' en in 'Maastricht'.

Dat betekent voor ons als sociaaldemocraten, dat scholing, omscholing en bijscholing, coaching en begeleiding en soms steun voor de ontvangende bedrijven en organisaties centraal komen te staan. Vooral het middelbaar en hoger beroepsonderwijs zal hiervoor samen met werkgevers- en werknemersorganisaties en overheden moeten zorgen. Versterking van de beroepsopleidingen is belangrijk. Er moet bovendien sterk worden ingezet op meer gelijkheid in waardering van alle soorten opleiding, maatschappelijk en qua inkomen. Afstemming tussen opleidingen en de arbeidsmarkt verdient stimulering.

Voor werkzoekenden willen we uitgaan van competenties, vaardigheden en behoeften, in plaats van alleen kijken naar ontbrekende kwalificaties en diploma's. Hoge prioriteit heeft het voorkomen van langdurige werkloosheid van jongeren. Tegengaan van uitval in het beroepsonderwijs is daarbij van vitaal belang. In een steeds veranderende arbeidsmarkt,

zeker gezien de energietransitie, is permanente educatie voorwaarde om mensen niet langs de kant te laten staan. De doelstelling van volledige werkgelegenheid én participatie blijft voor sociaaldemocraten uitgangspunt. Een Limburgse samenleving die dit uitgangspunt laat vallen, laat mensen vallen.

Onze speerpunten:

- We zetten in op volledige werkgelegenheid en participatie. Het gaat hierbij om goede banen en betekenisvolle participatie.
- We zetten het instrument opleiding en (bij-)scholing vol in. Overheid, onderwijs, en werkgevers moeten hierin gezamenlijk investeren.
- We ondersteunen het beroepsonderwijs om zijn inbreng in de regionale arbeidsmarkt in Limburg te kunnen versterken.
- Betere afstemming tussen opleidingen en de arbeidsmarkt verdient stimulering, ook in Euregionaal perspectief.
- We willen meer gelijkheid in waardering van alle soorten opleiding, maatschappelijk en qua inkomen.

Versterk de positie van werknemers en bonden

Om de doelstelling van volledige werkgelegenheid te bereiken is samenwerking tussen alle spelers noodzakelijk. De samenwerking tussen overheid, ondernemers en onderwijs is verbeterd, maar, zoals eens te meer bleek tijdens de coronacrisis, de positie van de werknemers en dus de bonden daarbinnen moet de komende jaren systematisch worden versterkt. Dit wordt vaak met de mond beleden, maar de praktijk blijft nog te vaak achter. De consequenties van een veel te flexibel geworden arbeidsmarkt worden nu eenzijdig bij de werknemer gelegd. Dit is onacceptabel, en het vergroot de ongelijkheid in Limburg.

Ook op het gebied van de kwaliteit van arbeid heeft de PvdA zich de afgelopen jaren ingezet: het tegengaan van pay-rolling, verzet tegen 'gedwongen zzp-schap', en het tegengaan van de ondergraving van de lonen door 'moderne' koppelbazen met buitenlandse werknemers. Samen met de landelijke Partij van de Arbeid en de sociaaldemocratische fractie in het Europees Parlement hebben we hieraan gewerkt. Maar ook samen met andere progressieve partijen, actiegroepen en vakbonden. Dit zullen we de komende jaren blijven doen.

We hebben in Limburg iedereen nodig om een goede economische ontwikkeling te garanderen. Discriminatie op de arbeidsmarkt is onaanvaardbaar, wat betreft leeftijd, afkomst, herkomst, gender of wat dan ook. Het antidiscriminatiebeleid op het gebied van stages, leerwerkplekken, en werk zal stevig worden ingezet. Van onderwijs, ondernemingen

en overheid wordt op dit punt een continue inspanning verwacht. Ook dient goede kinderopvang als basisvoorziening voor alle werkende ouders beschikbaar te zijn.

Samen met de Universiteit Maastricht, de Open Universiteit, de hogescholen, de ROC 's en het bedrijfsleven is gewerkt aan het ontwikkelen van innovatieve, duurzame werkgelegenheid en een beter functionerende arbeidsmarkt. Ook de campusontwikkelingen zijn een voorbeeld van een stabiele transformatie van onze economie. Die lijn zal ook de komende jaren door ons gesteund worden.

De PvdA vindt dat de rijksdiensten veel beter gespreid moeten worden, ook over de regio's. Dat moet een duurzame spreiding zijn. Enkele rijksdiensten die na de mijnsluiting naar Limburg kwamen, zijn weer vertrokken of deels vertrokken. Dit punt moet dus opnieuw worden opgepakt.

Vakbonden en ondernemingsraden kunnen een bijzondere rol spelen bij de energietransitie van bedrijven. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan bedrijven op Chemelot. De vakbond heeft bij Tata Steel laten zien dat ze een noodzakelijke inbreng kunnen en moeten hebben bij de ontwikkeling van de transitie. Terecht wordt als 'compensatie' voor het meedenken verlangd dat de belangen van de werknemers worden veiliggesteld in een sociaal contract tussen bonden en bedrijf. Waar onze provincie een rol kan spelen in de transitieproblematiek, zal de positie van de vakbonden, ondernemingsraden en werknemers gesteund worden.

Onze speerpunten:

- Bedrijven moeten goed werkgeverschap demonstreren en werken aan bestaanszekerheid voor werknemers en zorg voor de omgeving. Ook het eigen werkgeverschap van de provincie moet 'modelmatig' zijn.
- Versterk de positie van werknemers en bonden.
- Voer een actief antidiscriminatiebeleid bij werk, stages, leerwerkplekken.
- Benut de campus-aanpak voor een stabiele transformatie naar een duurzame economie.
- Herijk de zo noodzakelijke spreiding van rijksdiensten over de regio's

Zorg voor duurzaam werk

Dagelijks worden we geconfronteerd met schadelijke gevolgen van ongebalanceerde, onbegrensde groei, zoals de consequenties van degradatie van steden tot 'koopgoten' en evenementenlocaties, van intensieve veehouderij, van verdozing van het landschap. Wij plaatsen kanttekeningen bij hoe de economische groei van de laatste jaren vorm heeft gekregen. Er is veel gekeken naar hoeveel vierkante meters grond verkocht konden worden,

maar veel minder naar welke bijdrage deze grond kan leveren aan een duurzame stabiele ontwikkeling van onze economie. De PvdA heeft geen behoefte aan ruimte verslindende platte dozen in ons landschap. Ook kolossale lelijke hallen groen spuiten is niet de oplossing.

We hebben nood aan banen die zowel een groen label hebben met het oog op duurzame economie als een rood label, namelijk goede arbeidsvoorwaarden, een goed loon en goede kwaliteit van de arbeid. Het gaat dus niet alleen om grenzen aan de groei, maar om selectieve groei en eerlijke verdeling van de opbrengsten van de groei.

Bij sommige nieuwe bedrijven moet de vraag worden gesteld of hun ontwikkeling ook duurzame werkgelegenheid oplevert voor de Limburgers die nu nog langs de kant staan. We zoeken de balans bij de economische activiteiten: balans tussen natuur en economie, burger en economie, leefbaarheid en economie. We stimuleren circulaire economie en willen sociale coöperaties bevorderen, in het belang van een gezond en duurzaam Limburg. Zulke groei moet versterkt worden.

Bijzondere aandacht bij de acquisitie van nieuwe bedrijven gaat dan ook uit naar bedrijven die duurzame werkgelegenheid brengen, kwalitatief goed werk en goede werkomstandigheden bieden, hier en elders in de wereld. Naar bedrijven die serieus omgaan met 'social return on investment' (SROI), maatschappelijk verantwoord en maatschappelijk betrokken ondernemen, verantwoordelijkheid nemen voor mens en omgeving, en zorgen voor werk voor mensen met minder kansen op de arbeidsmarkt.

Een voorbeeldtraject kan het Just Transition Fund (The Green Deal van Frans Timmermans) voor Zuid-Limburg worden. Mits dit echt ingevuld wordt als een op de lange termijn gericht strategisch project en de aansturing geschiedt door een strategische alliantie waarin ook de vakbonden sterk vertegenwoordigd zijn. Want in het verleden zijn dit soort trajecten te vaak blijven steken in losse, niet duurzame projecten. Stop de projectencarroussel aanpak, stuur op doelbereiking.

Onze speerpunten:

- Geef als provincie bij acquisitie prioriteit aan bedrijven die duurzame werkgelegenheid en de kwaliteit van het werk centraal stellen.
- Zorg dat ruimte voor bedrijvigheid optimaal én verantwoord benut wordt, en in het landschap wordt ingepast. Geen ruimte verslindende platte dozen erbij!
- Het succesvolle beleid t.a.v. de 'campussen' wordt voortgezet.

Verbeter arbeidsmigratie

De Limburgse economie – met een structureel vergrijzende en afnemende beroepsbevolking - kan ook in de toekomst niet zonder arbeidsmigranten en kenniswerkers van elders. Dit ontkennen betekent de belangen van onze Limburgse bevolking schaden. Maar dan moet arbeidsmigratie wel op een goede manier gebeuren. Hiervoor staan werkgevers en overheden aan de lat. Zij dienen garant te staan voor een migratiebeleid dat goed is voor zowel de mensen die in Limburg komen werken als voor de Limburgse bevolking.

Beter omgaan met arbeidsmigratie zet de samenleving op scherp om ervoor te zorgen dat er voor iedereen, oorspronkelijke bewoners en arbeidsmigranten, voldoende woningen zijn om fatsoenlijk te wonen, en niet om er zo veel als mogelijk rendement uit te persen.

Arbeidsmigranten en kenniswerkers dragen er voorts toe bij dat lokale en sociale voorzieningen zoals bijvoorbeeld een basisschool, een supermarkt, een bioscoop of een horecazaak in stand kunnen blijven. Zo wil de PvdA arbeidsmigratie positief vormgeven voor zowel de Limburgers als de arbeidsmigranten.

Maar op dit moment hebben we in veel gevallen te maken met een gegroeide praktijk waarbij de huisvesting van arbeidsmigranten nog steeds niet aan de wettelijke normen voldoet en ook de kwaliteit van de arbeidsplek beneden de maat is, om nog maar te zwijgen over regelrechte uitbuitingssituaties. Die praktijk duurt voort omdat gedegen toezicht en handhaving vaak ontbreken. Veel arbeidsmigranten hebben geen idee wat hun rechten zijn, vaak weten ze niet eens voor welk bedrijf ze nu precies werken. Hier ligt een taak voor de provincie om de regie en verantwoordelijkheid te nemen.

De provincie moet met de gemeenten afspraken maken over de eisen waaraan huisvesting voor arbeidsmigranten minimaal moet voldoen en bij wijzigingen van bestemmingsplannen die hierop betrekking hebben toetsen of aan die eisen wordt voldaan. Hierbij is, conform de uitgangspunten van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten, adequate voorlichting van migranten noodzakelijk. De provincie moet veel meer werk maken van handhaving om misstanden uit te roeien. Huisjesmelkers en profiteurs moeten worden aangepakt. Ook de toegang tot de gezondheidszorg moet voor arbeidsmigranten beter geregeld worden. Daarnaast zijn onderwijs en snel leren van de Nederlandse taal uiterst belangrijk.

De PvdA wil dat goed gekeken wordt welke specifieke behoeften onze regionale economie heeft op het gebied van arbeidsmigratie. Daarbij geldt het algemene uitgangspunt dat groei toegevoegde waarde moet hebben. Zo is er bijvoorbeeld veel behoefte aan werknemers uit de EU die in onze zorg komen werken. Die arbeidsmigranten moeten we dan ook adequaat kunnen ontvangen. Bedrijven of instellingen die van economisch belang zijn en arbeidsmigranten willen inzetten zullen moeten aantonen hoe zij deze willen huisvesten.

Arbeidsmigranten moeten gelijke arbeidsvoorwaarden hebben als Nederlanders. Daardoor wordt zowel uitbuiting als oneerlijke concurrentie voorkomen.

Onze speerpunten:

- Ontwikkel samen met de gemeenten gericht arbeidsmigratiebeleid: onderzoek voor welke sectoren - eventueel tijdelijk – aanvullende versterking vanuit het buitenland wenselijk is, daarbij zorgend voor goede arbeidsvoorwaarden en goede leefomstandigheden.
- Treedt stevig op tegen uitbuiting.
- Bewaak en handhaaf goede arbeidsomstandigheden.
- Zorg samen met de gemeenten voor goede huisvesting en maatschappelijke integratie van arbeidsmigranten, en bevorder het snel leren beheersen van de Nederlandse taal.
- Zorg er samen met de gemeenten voor gestructureerde communicatie en voorlichting richting arbeidsmigranten.

II. De Sociale Focus

Bevorder de volksgezondheid en verbeter de zorg

Limburgers hebben vaker overgewicht, chronische ziekten en een minder goed ervaren gezondheid vergeleken met het Nederlands gemiddelde. Ook de (gezonde) levensverwachting blijft achter, vooral in Zuidoost-Limburg. Behalve een ongezonde leefstijl dragen armoede, leerproblemen, bestaansonzekerheid, slechte werk- en woonomstandigheden en omgevingsrisico's (zoals luchtverontreiniging) daaraan bij, en door de corona- en energiecrisis is de situatie verergerd. Bij het aanpakken van de gezondheidsproblematiek in Limburg en de sociale ongelijkheid daarin ziet de PvdA een belangrijke rol voor de provincie, die verder gaat dan haar formele bevoegdheden.

Het inhalen van achterstanden vereist een brede gezamenlijke inspanning van maatschappelijke organisaties, gezondheidswerkers, scholen, bedrijven, verzekeraars, kennisinstellingen, gemeenten en provincie. De PvdA wil de daarop gerichte, door het Gezondheidsakkoord Limburg ingezette versnelling steunen vanuit een blijvend forse inzet op een nieuwe, strategische Sociale Agenda. Die moet niet gericht zijn op ad hoc projecten maar op duurzame investeringen, want alleen dan kunnen de strategische doelen worden bereikt. Gezondheidsbeleid is immers een kwestie van lange adem. Zo moet het ingezette beleid gericht op preventie, gezonde leefstijl en positieve gezondheid intensief worden voortgezet en verdient de breedtesport steun. Hetzelfde geldt voor doelgroepgerichte communicatie over vaccinatie, de voortzetting en brede uitrol van het bewezen effectieve gezonde scholenprogramma en nader onderzoek naar het relatief grote aantal Limburgse baby's met een aangeboren afwijking. Daarbij moeten ook de beschikbare nationale stimuleringsprogramma's (o.a. gericht op een gezond ontbijt en een gezonde lunch voor alle leerlingen en een Kansrijke Start) maximaal worden benut. Het gezonde scholenprogramma moet onderdeel worden van de primaire taken van álle scholen en kindcentra, ook nationaal, en ook aangeboden worden in het voortgezet onderwijs. Zet ook de succesvol gebleken samenwerking met de wetenschap gericht op gezondheidsbevordering voort.

Door de coronacrisis is onderstreept hoe essentieel goed functionerende GGD 's, eerste -en tweedelijnszorg, thuiszorg en ouderenzorg zijn. In het belang van alle Limburgers kan de provincie de gebleken knelpunten in het regionale zorgnetwerk in kaart brengen en de regie voeren over het oplossen daarvan. Gezien de toenemende personeelstekorten moet samen met de zorginstellingen, het onderwijs en het rijk bekeken worden hoe de aantrekkelijkheid van het werken in de zorg bevorderd kan worden, en welke rol arbeidsmigratie kan spelen.

Maximale zelfredzaamheid en maatschappelijke deelname in een inclusieve samenleving is voor de PvdA een belangrijke doelstelling. De provincie, de gemeenten en het bedrijfsleven moeten zich daarom inzetten voor een toegankelijke samenleving waarin ook burgers met een chronische aandoening en/of een functiebeperking in alle opzichten maximaal kunnen (blijven) meedoen. Dat vereist samenwerking met de Federatie Gehandicaptenorganisaties Limburg (FGL) en andere voor dit doel relevante organisaties in Limburg.

Zo lang mogelijk thuis kunnen wonen, waar nodig met zorg en ondersteuning, is voor mensen cruciaal. De provincie kan dat bevorderen door samen met de gemeentes de knelpunten in de regionale woon- en zorgvoorzieningen voor ouderen aan te pakken. Ondersteuning van mantelzorg - ook om eenzaamheid op te vangen - en kleinschalige tussenvoorzieningen in wijk en buurt, kan daarbij helpen.

Jongeren en hun ouders, professionals, organisaties en gemeentes ervaren de gevolgen van de rijksbezuinigingen die gepaard gingen met decentralisatie van de jeugdzorg. De kwaliteits- en wachtlijstproblematiek moet dringend worden opgelost. Voor afzonderlijke gemeenten is dit niet te doen. Het is van groot belang om als provincie met de gemeenten richting de landelijke overheid op te trekken om te zorgen voor toereikende budgetten voor de gemeenten.

Om de volksgezondheidsontwikkelingen systematisch, vanuit een breed welvaartsperspectief, te kunnen volgen en waar nodig bij te sturen steunt de PvdA de totstandkoming van een jaarlijkse Staat van Limburg, te bespreken in de Provinciale Staten en als bruikbare informatiebron voor alle Limburgers.

Onze speerpunten:

- Gezondheidsachterstanden inhalen: zet in op het inhalen daarvan en ondersteun de daarop gerichte gezamenlijke inspanningen van scholen, bedrijven, gezondheidswerkers, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, verzekeraars, gemeenten en provincie.
- De Sociale Agenda versterken: blijf hierop fors inzetten en zorg voor duurzame investeringen met lange adem, op weg naar een positief gezond Limburg.
- Gezondheidsbevordering: investeer in preventie, gezonde leefstijl, positieve gezondheid, breedtesport, doelgroepgerichte communicatie over vaccinatie, en nader onderzoek naar het voorkomen en terugdringen van aangeboren afwijkingen. Blijf het gezonde-scholenprogramma steunen en veranker deze benadering stevig in de primaire taken van het hele basis- en voortgezet onderwijs en de kindcentra.

- Een toegankelijke samenleving: burgers met een chronische aandoening en/of een functiebeperking moeten maximaal kunnen (blijven) meedoen, in openbare ruimten, werk, wonen, mobiliteit, en sociaal leven.
- Goede zorg: breng de knelpunten in de zorg in kaart, voer regie over het oplossen van personeelstekorten, zorg voor goede woon- en thuiszorgvoorzieningen voor ouderen, bekijk welke rol arbeidsmigratie kan spelen, en treedt samen met gemeenten op richting de landelijke overheid om de knelpunten in de jeugdzorg weg te nemen.
- Stuur op brede welvaart: volg en stuur volksgezondheidsontwikkelingen systematisch vanuit een breed welvaartsperspectief, aan de hand van een jaarlijkse Staat van Limburg.

Gelijke kansen bevorderen door onderwijs en educatie

Alle Limburgers hebben recht op goed onderwijs dat past bij hun talenten, als voorbereiding op een mooie levensloopbaan. Daarom moet extra geïnvesteerd worden in leerlingen die in een kansarme startpositie verkeren, aansluitend bij programma's als Trendbreuk Zuid-Limburg. Dat is cruciaal voor hen, maar ook voor de Limburgse samenleving als geheel. Want ieders inzet is nodig. In Limburg is sprake van chronische kansenongelijkheid in het onderwijs. Voor met name kinderen in achterstandssituaties geldt nog steeds: ze presteren minder goed dan op basis van de hun talenten verwacht mag worden en ze worden verwezen naar andere vormen van voortgezet onderwijs dan op basis van hun prestaties passend zou zijn. Ook wat betreft geslacht, land van herkomst, en welk persoons- of groepskenmerk dan ook, is elke vorm van kansenongelijkheid onacceptabel.

De PvdA stuurt op inclusief onderwijs waarin alle onderwijsroutes even belangrijk zijn, of ze nu gericht zijn op technische, dienstverlenende, verzorgende, of wetenschappelijke loopbanen. Er moet ruimte zijn voor een diversiteit aan talenten, vaardigheden en ambities, en voor individueel maatwerk. Daarbij is de rol van docenten cruciaal, ook wat betreft het vroeg signaleren van problemen. Leerlingen in verschillende trajecten moeten niet van elkaar geïsoleerd raken maar van elkaar blijven leren, ook sociaal. Daardoor kunnen ook in het latere leven gescheiden leefwerelden worden voorkomen.

Eén op de acht burgers, en in de grotere steden één op de zes, heeft moeite met lezen en schrijven, en het begrijpen van informatie van overheid, werkgevers, en gezondheidszorg. Om ook hen volledig mee te laten doen moet de actieve aanpak van laaggeletterdheid worden voortgezet en versneld. Behalve de aandacht voor laaggeletterdheid via bibliotheken, moet de provincie afspraken maken met het onderwijs, kindcentra, werkgevers, andere overheden, instellingen als de kredietbank, en zorgorganisaties, om de positie en

ontwikkelingskansen van laaggeletterden te verbeteren. En ondersteun gemeenten met hun aanpak van taalachterstanden op de basisschool en hun beleid op vroegschoolse educatie.

Tijdens de coronaepidemie is duidelijk gebleken hoe belangrijk schokbestendig onderwijs met goede docenten is. Het tekort aan docenten moet daarom zo snel mogelijk worden opgelost. Hun werk moet aantrekkelijker worden en beter betaald. Ook de voorzieningen op veel scholen kunnen beter. Denk bijvoorbeeld aan ventilatie, sportvoorzieningen, een goede infrastructuur voor onderwijs in digitale vaardigheden en online weerbaarheid, en de al eerdergenoemde bredere uitrol van het gezonde scholenprogramma. Dit alles vereist maatschappelijke investeringen in de toekomst van onze kinderen. Omdat het ook vaak verantwoordelijkheden van het rijk betreft moeten provincie, de gemeenten en andere provincies gezamenlijk optrekken richting Den Haag.

Goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt is bepalend voor de toekomst van jongeren, en voortgaand leren moet vanzelfsprekend en aantrekkelijk zijn. Wij steunen daarop gerichte samenwerking van onderwijsinstellingen, overheden en het bedrijfsleven. De Limburgse campussen vormen een goed aanknopingspunt voor samenwerking met het onderwijs in brede zin (MBO, HBO, universitair).

Zuid-Limburg heeft te maken met sterke vergrijzing. Om die ontwikkeling te keren moet Limburg voor jongeren aantrekkelijker worden: om te blijven na de studie of om zich nieuw te vestigen. Dat vereist krachtig intersectoraal beleid op het gebied van onderwijs, werk, wonen, kinderopvang, cultuur, en leefomgeving.

De coronaperiode en de Oekraïne-crisis hebben onderstreept hoezeer bewust ingestoken fakenieuws tegenwoordig op de loer ligt. Goed onderwijs leert mensen kaf van koren te scheiden, zodat zij herkennen wanneer meningen ten onrechte als feiten worden gepresenteerd. In dit verband is ook burgerschapsonderwijs zeer belangrijk, voor de democratie en als tegenwicht tegen polarisatie in de samenleving.

Onze speerpunten:

- **Gelijke kansen:** investeer extra in leerlingen met een kansarme startpositie. Alle onderwijsroutes zijn even belangrijk. Scholen moeten ruimte bieden aan een grote diversiteit aan talenten, vaardigheden en ambities. En zorg ervoor dat leerlingen in verschillende trajecten niet van elkaar geïsoleerd raken maar van elkaar blijven leren.
- **Basisvaardigheden voor nu en straks:** geef alle leerlingen basisvaardigheden mee om te kunnen blijven meedoen in een hoogtechnologische toekomst. Stimuleer formeel en informeel onderwijs gericht op het verbeteren van basisvaardigheden als

lezen, schrijven, rekenen en werken met de computer via gemeenten, bibliotheken en welzijnsorganisaties.

- Laaggeletterdheid terugdringen: zet extra in op de actieve aanpak van laaggeletterdheid, samen met gemeenten, werkgevers, het onderwijs, de kredietbank, en zorgorganisaties.
- Versterking van het onderwijs: los het tekort aan bekwame docenten in Limburg op, verbeter hun opleiding, maak hun werk aantrekkelijker en betaal ze beter. En zorg voor goede voorzieningen op alle scholen. Trek waar het verantwoordelijkheden van het Rijk betreft samen met gemeenten en andere provincies op richting Den Haag.
- Goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt: steun daarop gerichte samenwerking van onderwijsinstellingen, overheden en het bedrijfsleven.
- Een aantrekkelijke provincie, ook voor jongeren: maak Limburg aantrekkelijker voor jongeren, om te blijven na de studie, zich te vestigen, en hun leven op te bouwen.
- Bestrijding van fakenieuws: leer jongeren te herkennen wanneer meningen als feiten worden gepresenteerd.

III. Cultuur

Samen maken we cultuur

Voor sociaaldemocraten is goed cultuurbeleid essentieel: het gaat om de ontplooiing van de persoon en de kwaliteit van bestaan van onze diverse gemeenschap. Kunst en cultuur is meer dan vrijetijdsbesteding, meer dan amusement, meer dan consumeren: het geeft betekenis aan het leven.

Gezien de financiële situatie in de provincie is het zaak de prioriteiten goed te formuleren. De basis van de culturele infrastructuur staat hierbij centraal. Eenmalige, losse projecten die hieraan geen bijdrage leveren moeten worden beperkt. Uiteraard is ons perspectief Euregionaal.

Drie doelgroepen staan daarbij centraal voor de PvdA:

- De jongeren, waarbij cultuureducatie gezien het belang van zelfontplooiing en talentontwikkeling het dominante instrument is. Daarom is het van belang om cultuureducatie een prominente plaats te blijven geven zowel in de scholen als buitenschools. Samenwerking tussen de scholen en culturele organisaties en verenigingen om dit duurzaam vorm te geven is in onze ogen vitaal.
- De makers, omdat zij als 'producenten' van cultuur het scheppend vermogen, het nieuwe, het innovatieve karakter van onze cultuur representeren. Onze provincie is rijk aan kunstopleidingen (makers in opleiding) en professionele makers. Steun voor makers is zeker in en na deze 'coronatijd' noodzakelijk. De PvdA heeft de afgelopen periode door breed gesteunde moties de ondersteuning voor makers gestimuleerd.
- De professionele organisaties en vrijwilligersorganisaties, die door hun organisatorische kracht de continuïteit van het culturele leven waarborgen.

Het is belangrijk om de 'landelijke cultuursubsidies' te garanderen voor onze professionele instellingen op het gebied van muziek (orkest, opera), dans, toneel en beeldende kunst. Een krachtige nationale lobby is hiervoor noodzakelijk. Provincie en betrokken gemeenten moeten hier stevig samenwerken. Naast de landelijke culturele organisaties zullen ook onze provinciale en gemeentelijke culturele organisaties stevig door de crises geleid moeten worden.

Bijzonder accent wil de PvdA leggen bij bibliotheken, zowel de algemene bibliotheken als de schoolbibliotheken. Deze hebben de afgelopen jaren te veel terrein verloren, terwijl de laaggeletterdheid een fors probleem is in Limburg en taalbeheersing en taalverwerving zorgen baren. De bibliotheken hebben tevens een functie als ontmoetingsruimte voor de inwoners. Flexwerkers en studenten maken ook gebruik van deze ruimten. Bevorder de

ontmoetingsfunctie van deze bibliotheken. Vaak is de bibliotheek een van de laatste gebouwelijke publieke ruimten in een gemeente.

Ook aan de positie en ontwikkelingsmogelijkheden van de Limburgse musea – die van zowel regionale, nationale en internationale betekenis zijn - hecht de PvdA groot belang. Daarbij moet het Bonnefantenmuseum de status van Rijksmuseum kunnen krijgen.

Aparte vermelding dient het veld van onze vrijwilligers-verenigingen als harmonieën, fanfares, schutterijen, drumbands e.d. Terugloop van het aantal leden door krimp vormt een groot probleem. Subsidies dienen vooral het lid worden te stimuleren en tevens de samenwerking tussen verenigingen te bevorderen, waardoor ook wordt bijgedragen aan sociale cohesie. De kunst voor Limburg is het verbinden van traditie met de huidige tijd, de nieuwe generaties en de nieuwkomers.

Onze speerpunten:

- We steunen cultuureducatie en talentontwikkeling.
- We steunen culturele producties, van (jonge) makers en van samenwerkende professionals en amateurs.
- We steunen de gemeenten bij de transitie van bibliotheken.
- We versterken de positie van onze culturele instellingen in het kader van de nieuwe subsidieronde van de Raad voor Cultuur.
- Gerichte steun voor versterking van de samenwerking in het amateurveld
- We stimuleren Euregionale culturele samenwerking.

IV. Wonen en Volkshuisvesting

Een goede en betaalbare woning voor alle inwoners

De woonopgave is in deze eeuw nog nooit zo groot geweest. Limburg heeft niet zozeer nood aan grote aantallen woningen (balans geboorte en sterfte leidt nog steeds tot krimp), het gaat om een aantal van netto zo'n 15000) woningen tot en met 2030 verdeeld over de hele provincie. Maar de woningen die gebouwd worden moeten wel betaalbaar zijn: dan praten we over de totale woonkosten: de huren/hypotheeklasten en de energielasten etc. De uitdaging voor Limburg is dus het bouwen van voldoende betaalbare, energieneutrale woningen (sociale huur en middelhuis en koopwoningen, nu wordt teveel nieuwbouw gepland in het duurdere segment). We spreken over netto 15000 woningen, dat betekent dat er bijna 27000 woningen gebouwd worden, maar dat er ook 12.000 woningen gesloopt gaan worden. En sloop vindt met name plaats in de goedkope huurwoningen. De provincie moet dus oppassen dat niet de gemakkelijkste weg gekozen wordt door het accent op korte termijn te leggen op dure koop. De 30% norm sociale huurwoningen per gemeente wordt door de PvdA gezien als een absoluut minimum.

De provincie heeft samen met de landelijke overheid weer een grotere rol de komende jaren op het gebied van de volkshuisvesting. Dat betekent dat de provincie vooral regie moet nemen en de 'samenhang der dingen' goed in de greep moet houden: bouw zoveel als maar kan binnen de bestaande bebouwing, bescherm ons landschap. In de wei bouwen is verleidelijk eenvoudig maar onwenselijk. Versterking van de leefbaarheid in wijken en dorpen, met voldoende groen in de buurt, is hierbij het doel. De provincie dient in dit kader ook op de 'waterbelangen' toe te zien: waterbelang noodzaakt tot een gemeentegrens overschrijdende, regionale, provinciale benadering van de woningbouw.

De provincie zorgt ervoor dat de gemeenten de nieuwbouwoopgaven goed koppelen aan de herstructurering van wijken, de transformatie-opgaven, de energie-/verduurzamingsaanpak. Juist in een herstructureringsaanpak kan het maatwerk geleverd worden bijvoorbeeld op het gebied van 'doorstroming' van jongeren en ouderen. Regie voeren op volkshuisvestingsbeleid is verantwoordelijkheid nemen voor veel meer dan het bouwen van woningen.

Een belangrijke verantwoordelijkheid op het gebied van de volkshuisvesting is het huisvesten van bijzondere groepen als studenten, vluchtelingen, statushouders en arbeidsmigranten. Hier moet een forse inspanning geleverd worden. Zorg voor een ambitieus huisvestingsbeleid, zodat geen strijd tussen doelgroepen ontstaat maar juist goed samenleven en sociale cohesie in de wijk worden bevorderd. Al onze inwoners hebben recht

op adequate huisvesting. Ombouw van bestaande gebouwen en woningen is hierbij noodzaak. Er moeten tegen gewaakt worden dat dit een alibi is voor huisjesmelkers om maar woningen te splitsen, te verkameren en 'uit te wonen' door te intensieve, soms zelfs illegale bewoning.

De betaalbaarheid van de huisvestingsplannen is problematisch. De logica van de financiële regelingen van de landelijke overheid is afgestemd op grootschalige nieuwbouw en niet op de kleinschaliger pincet-aanpak, die in Limburg nodig is. Dit betekent, dat het kabinet Rutte ook op dit punt 'geholpen' moet worden om af te komen van de randstadobsessie. Ook moet het kabinet het de wooncorporaties mogelijk maken om te werken aan de verduurzaming van woningen. Tevens zal de stijging van de huren, ook in de particuliere verhuur, strak door de landelijke overheid gereguleerd moeten worden zodat goed wonen voor iedereen toegankelijk en betaalbaar is en blijft.

Aandacht dient ook de komende periode besteed te worden aan de instandhouding en verduurzaming van ons cultureel erfgoed, onze monumenten, waar mogelijk gecombineerd met een woonfunctie.

De PvdA waarschuwt voor al te gemakkelijke oplossingen bij het woningbouwvraagstuk: vooral onder de noemer tijdelijke en flexibele bouw worden veel kwaliteitscriteria verwaarloosd. Het stapelen van onaantrekkelijke en beperkt houdbare containers en het smakeloos neerzetten van 'revolutiebouw' op toevallige open plekken moet sterk worden bestreden. Om een goed woon- en leefklimaat te realiseren zijn vitale en duurzame centrumgebieden noodzakelijk. Met name de winkelgebieden in de kleinere centra staan erg onder druk. De provincie moet zich inzetten om samen met gemeenten, corporaties en het bedrijfsleven deze gebieden toekomstbestendig te maken.

Speerpunten:

- Geef prioriteit aan de realisatie van voldoende betaalbare en duurzame woningen; betaalbaar wonen en voortvarend energie-/verduurzamingsbeleid gaan hand in hand.
- Bouw in bestaand bebouwd gebied en zorg daar voor voldoende groen, bescherm de wei.
- Zorg voor bouw in relatie tot de behoefte van de diverse doelgroepen en bevorder daarbij goed samenleven en sociale cohesie in wijken.
- De provincie neemt de regie ambitieus op en neemt verantwoordelijkheid voor integraal beleid.
- De landelijke overheid moet maatwerkfinanciering leveren in Limburg.

V. Energie en klimaat

De klimaat- en energiedoelstellingen realiseren

Om onze langetermijn toekomst en dus die van onze kinderen en kleinkinderen veilig te stellen moeten wij hard werken aan een duurzame samenleving. De provincie moet daarom haar aandeel leveren in het nationale en internationale duurzaamheids- en klimaatbeleid, en dat verbinden dat met haar verantwoordelijkheid voor veiligheid en leefbaarheid voor de Limburgers.

Het afbouwen van de aardgaswinning in Groningen en Oekraïne-oorlog maken het extra urgent dat het gebruik van fossiele energie (steenkool, olie, gas) op korte termijn drastisch wordt verminderd. Limburg moet zich daarbij richten op de door Den Haag gestelde doelen wat betreft de uitstoot van broeikasgassen. Dat vergt gezamenlijke inspanningen van de provincie, gemeenten, burgers en bedrijfsleven. Voortvarend sterke reductie van de totale en lokale uitstoot van grote bedrijven zoals Chemelot, Rockwool, MAA en de Clauscentrale levert bovendien schonere lucht op voor omwonenden, en dat komt hun gezondheid al direct ten goede. Tegelijkertijd stimuleren we steden om te vergroenen, hittestress tegen te gaan, en schone stadslucht te bevorderen. Ook moeten we versterkt inzetten op energiebesparing in zowel het bedrijfsleven als de privésfeer.

De provincie dient samen met de gemeenten en het bedrijfsleven duurzame energiebronnen (momenteel hoofdzakelijk wind, zon en warmtenetwerken, maar ook duurzame (groene) waterstof verdient volle aandacht) uit te breiden en te intensiveren. De provincie en de gemeenten moeten hun bijdragen leveren in het kader van de Regionale Energiestrategie. Adequate ruimtelijke inpassing en het tegengaan van hinder, rekening houdend met de stand van kennis over gezondheidseffecten, zijn belangrijk. Goede voorlichting, overleg met burgers, en monitoring zijn hierbij cruciaal. Voordelen, ook financieel, moeten ook terecht komen bij de mensen die directe impact ondervinden van een windpark aan de horizon of een nabije zonneweide. Duurzaam moet ook sociaal en eerlijk zijn, met een eerlijke verdeling van lasten en lusten.

In het energiebeleid van Limburg zien wij geen plek voor nieuw te bouwen kernenergiecentrales, want deze zijn bij de huidige stand van technologie niet duurzaam, onvoldoende veilig, en ook pas erg laat inzetbaar. Het kernafvalprobleem is niet opgelost, en de kans op incidenten vanwege menselijke en technische fouten, sabotage, onvoorziene conflicten, en natuurgeweld is niet te verwaarlozen gebleken. Kleine centrales zijn geen alternatief, want de genoemde risico's en de vereiste handhavingsuitdagingen spelen dan op

meerdere plaatsen. Versnellen en intensivering van de inzet op bestaande en innovatieve bronnen van duurzame energie verdient daarom sterk de voorkeur.

Limburgse Energie- en Isolatie Maatschappij

Het publieke belang van energie voor Limburg is zo immens groot, dat de PvdA pleit voor de oprichting van een provinciaal energiebedrijf, dat de transitie in goede banen moet leiden. Het is niet verstandig het energievraagstuk alleen nog aan de vrije markt te laten.

Laten we het energiebedrijf LEIM noemen, afkorting van Limburgse Energie- en Isolatie Maatschappij. LEIM kijkt naar de juiste mix van duurzame opwekking van groene energie, naar opslag van energie en naar het verminderen van het energieverbruik. Het gaat meer specifiek om leverings- en aansluitzekerheid, om verduurzaming en isolatie van woningen, bedrijven, kantoren, kassen en fabrieken. En het gaat ook om invloed te hebben op de kosten van energie voor met name burgers en bedrijven.

De koppeling van stads- en blokverwarming aan de gasprijs wordt beëindigd. Ook komt er een rem op de prijzen van groene energie, die nu meestijgen met die van gas en grijze stroom. Zo nodig worden eerlijke prijzen wettelijk afgedwongen. Er komt een jaarlijkse – in plaats van een maandelijkse - saldering voor burgers die zelf stroom opwekken.

De provincie is bij uitstek goed gepositioneerd om de energietransitie in Limburg te versnellen en kan zorgen voor medefinanciering van eigen provinciale en van lokale initiatieven om energie op te wekken of op te slaan. Dat gebeurt al bij Mijwater en bij het Warmtenet in Sittard-Geleen. Ook moet de provincie leningen verstrekken aan particulieren die thuis energie willen besparen of opwekken. Alleen met krachtig stimuleringsbeleid kunnen de CO₂-doelen worden gehaald en kan de opwarming van de aarde worden tegengegaan.

Afgezien van het financiële verschil dat de provincie kan maken, moet de provincie op Limburgs niveau ook de regie nemen om afzonderlijke initiatiefnemers bij elkaar te brengen en om publieke en private initiatieven te koppelen en te versnellen. De provincie bevordert en benut alle mogelijkheden als het gaat om regelgeving en zet daar creatief op in. Ook wat betreft ruimtelijke inpassing van energie-initiatieven is de provincie de bestuurslaag bij uitstek.

De LEIM kan verder in Limburg het voortouw nemen als expertisecentrum voor lokale energievraagstukken. Of het nu gaat om techniek en technische trends, om wet- en regelgeving, om financieringsvraagstukken, om juridische expertise over rechtsvormen en vergunningen of om zaken als voorlichting en grote publiekscampagnes.

LEIM moet met een 'can do'-aankpak voortrekker worden van energietransitie in Limburg. Aanjagen, uitvoeren en innoveren. Rendementen op investeringen worden teruggepompt in LEIM om de energietransitie nog meer te versnellen.

De provincie kan als overheid borg staan voor het aantrekken van leningen, waardoor gunstige voorwaarden mogelijk zijn. De provincie kan eigen middelen aanwenden. Het is historisch volkomen juist om een deel van de reserves die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent voor de LEIM in te zetten. Dan komen die gelden ten goede aan de burgers en bedrijven van Limburg die ze ooit bij elkaar hebben gebracht.

Investeren in wat vroeger de PLEM heette, was een juist besluit. Aan ons nu de taak om opnieuw visionair naar energie te kijken. Een gedeputeerde voor energie en klimaat is daarbij een aantrekkelijke optie.

Onze speerpunten:

- We leveren onze bijdragen aan nationale doelen wat betreft de reductie van broeikasgassen en de energietransitie.
- De provincie stimuleert grote bedrijven zoals Chemelot om hun uitstoot drastisch en voortvarend te verminderen, en steden om te vergroenen, hittestress tegen te gaan, en schone lucht te bevorderen.
- We zetten in op goede ruimtelijke inpassing van duurzame energiewinning, beperking van hinder, en een eerlijke verdeling van lasten en lusten.
- De PvdA is voorstander van de oprichting van een nieuw Limburgs energiebedrijf.

VI. Landschap, Natuur & Landbouw

Natuur, landschap en economie wisselen elkaar in Limburg voortdurend af. Dat is mooi, maar geeft soms ook spanning. De uitdagingen voor Limburg op het platte land, op het gebied van natuur, water, landbouw en landschap hangen met elkaar samen. Het is daarom belangrijk om alles samen, integraal, te bekijken om goede keuzes te maken. Ruimtelijke ordening, natuurbescherming en waterveiligheid zijn kerntaken van de provincie, waarin we ook veel wettelijke verplichtingen hebben. We moeten daarom zorgen dat we voldoende geld reserveren voor onze vaste taken. Hier hoeven we niet ieder jaar opnieuw over te discussiëren.

Als PvdA zijn we ambitieus. We maken plannen op het gebied van wonen, natuur, vervoer, water, energie, cultuur en nog veel meer, terwijl elke vierkante meter in Limburg nu al één of meerdere functies heeft. Al deze opgaven vragen om krachtige regie en aansturing, zodat wat goed is behouden wordt, en wat beter kan de ruimte krijgt.

Een gezonde leefomgeving is ontzettend belangrijk. Commerciële belangen vinden wij ondergeschikt aan veiligheid, leefbaarheid en duurzaamheid. Er is een nieuwe balans met de omgeving en natuur nodig om ervoor te zorgen dat ook op lange termijn mensen goed kunnen leven in Limburg. Daarom moeten we keuzes niet langer uitstellen. Ook als doelen nog niet tot in detail bekend zijn moeten we aan de slag gaan en blijven. Daar wordt de provincie alleen maar mooier van..

Stikstof terugdringen

We zijn een provincie met veel landelijk gebied. Hier moeten mensen goed kunnen leven, en dat betekent ook dat er economisch perspectief moet zijn. We moeten ons kunnen blijven ontwikkelen als provincie. Teveel stikstof maakt onze natuur kapot en omdat we de natuur moeten beschermen (ook van de wet), zorgt dit voor veel problemen. De natuur moet hersteld worden, zodat woningbouw, infrastructuur en andere belangrijke zaken die we nodig hebben weer door kunnen gaan. Bedrijven moeten er van uit kunnen gaan dat een eenmaal verleende vergunning juridisch standhoudt. Ook daarvoor is natuurherstel en -behoud noodzakelijk..

Veel stikstof wordt uitgestoten door landbouw, industrie en verkeer. We moeten met deze sectoren dus afspraken maken, zeker als ze dicht bij beschermde natuurgebieden liggen, over hoe de stikstofuitstoot verminderd kan worden. Dit kan door anders te produceren, maar ook door het uitkopen of verplaatsen van bedrijven. We moeten de wettelijk vastgelegde stikstofdoelen halen, maar willen alle doelen in een gebied samen bekijken om te bepalen wat er het beste kan gebeuren.

Wij willen dat de provincie actiever omgaat met grond. Door grond te kopen hebben we een instrument in handen om de noodzakelijke verbeteringen rond waterveiligheid, aanpak van de droogte en de transitie van het buitengebied vorm te geven. We kunnen dan bijvoorbeeld bedrijven helpen te verhuizen. Ook zijn wij voorstander van een provinciale grondbank, waar ook gemeentes en het waterschap aan bij dragen. Zaken zoals hoe wordt omgegaan met mest kunnen meegenomen worden in het pachtbeleid. Ook moeten we goede afspraken maken met gemeenten over wat er wel en niet mag in de bestemmingsplannen.

Landschap en natuur verbeteren

Als je nadenkt over wat Limburg zo bijzonder maakt kun je niet om ons landschap heen. Het landschap is onderdeel van onze identiteit en onze cultuurhistorie. We zijn trots op ons mooie landschap en onze prachtige natuur, maar dit landschap wordt steeds minder vanzelfsprekend. Landschap is niet het restproduct dat overblijft als alle functies een plek hebben gekregen, maar vertegenwoordigt een waarde op zich. De opdracht is niet alleen behouden en beschermen wat er nu is, maar juist ook het ontwerpen van het landschap van de toekomst.

We willen de natuur in Limburg verbeteren en uitbreiden. Daarnaast willen we herstel van de biodiversiteit. Dit betekent o.a. aandacht voor groene verbindingen tussen natuurgebieden, meer natuur in de stad, genoeg aandacht en geld voor nationale parken en het beschermen van het landschap. We willen het natuurnetwerk in Limburg voltooiën. Er zijn veel beheerplannen opgesteld voor de strengst beschermde natuur, de Natura2000 gebieden. Nu moeten we deze uitvoeren, dit betekent dat we voldoende geld moeten reserveren voor natuurbeheer. We willen langjarige contracten afsluiten met organisaties die beschermde natuur beheren, deze taak houdt niet over een paar jaar op. Maar ook buiten de beschermde gebieden moeten we verrommeling van het landschap voorkomen en zeker in bijzondere landschappen, zoals het heuvelland, heel goed oppassen met wat er wel en niet wordt toestaan.

We willen mensen betrekken bij hun omgeving. Boeren, natuurbeheerders, bedrijven en inwoners moeten samen voor het landschap zorgen. Dit betekent aandacht op scholen voor lokale landschappen en natuur, en het steunen van (vrijwilligers)initiatieven die hieraan werken. Het is belangrijk dat er plekken zijn waar de natuur zijn gang kan gaan, maar natuurgebieden moeten openbaar toegankelijk blijven. Een wandelknooppunten netwerk past hier goed bij. Het is onze verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat natuur bereikbaar is, of je nou buiten of midden in de stad woont.

Landbouw in balans met omgeving

Agrarische bedrijven zijn onmisbaar in ons landschap. Om ook in de toekomst goed te kunnen boeren is er een transitie nodig, bijvoorbeeld om een goede bodem en voldoende water te kunnen garanderen. Wij willen een systeem waarin boeren een betere prijs voor hun producten krijgen en vooral produceren voor de (eu)regionale markt. De provincie kan dit niet alleen voor elkaar krijgen, maar we willen boeren wel de gelegenheid geven om een goede gastheer te zijn voor natuur, bijvoorbeeld door te betalen voor landschapsbeheer en andere groenblauwe diensten die de natuur helpen. Het herstellen of terugbrengen van landschapselementen als hagen en graften is belangrijk, dit helpt onder andere bij het vasthouden en afremmen van teveel regenwater. Ook erfbeplanting en landschappelijke inpassing van bedrijven spelen hier een rol. We willen dat er meer aandacht komt voor het herstellen van het bodemleven, wat bijvoorbeeld betekent dat we het gebruik van bestrijdingsmiddelen terugdringen, ook in het belang van omwonenden. We willen biologische bedrijven die wetenschappelijk onderbouwde methoden toepassen stimuleren, zowel in de akkerbouw als in de veeteelt. Landbouw en natuur moeten elkaar versterken.

De PvdA wil dat de landbouw in balans komt met haar omgeving. Wij zijn daarom voor een kleinere veestapel en willen minder megastallen in Limburg, zodat er ook minder mest is. Volksgezondheid en minder overlast zijn hierbij belangrijke doelen, maar ook dierenwelzijn vinden wij belangrijk. Wat de PvdA betreft produceren we niet zoveel vlees voor de export, en zetten we meer in op innovatie en het exporteren van kennis. Met de mest die we wel hebben moeten we voorzichtig omgaan. Wij willen mono-vergisten (het alleen verwerken van mest zonder hier planten aan toe te voegen) blijven stimuleren en kringlopen zoveel mogelijk lokaal sluiten door specifieke vee- en akkerbedrijven aan elkaar te koppelen. Ook het produceren van groen gas kan hier een mooie rol in spelen. Het kan niet zo zijn dat de vraag van mestverwerkers zo groot wordt dat we mest uit andere plekken naar Limburg toe moeten halen. Mestfraude moet worden aangepakt.

Water: veiligheid, goede balans, hoge kwaliteit

De afgelopen twee zomers hebben ons met de neus op de feiten gedrukt: ons landschap moet beter ingericht worden om zowel overstromingen als droogte te voorkomen. De watersnood in juli 2021 liet zien dat er nog veel moet gebeuren om de waterveiligheid te verbeteren. Hier is nu gelukkig geld voor beschikbaar en deze maatregelen moeten we zo snel mogelijk uitvoeren. Behalve aan de Maas is er ook veel werk rondom kleinere rivieren en beken. Dit is niet altijd makkelijk, zeker in het heuvelland. We willen de kans op een overstroming in de toekomst zo klein mogelijk maken. Als het niet lukt de landelijke norm hiervoor te halen moeten we dit goed kunnen uitleggen aan de bewoners in dat gebied. Maar maximale veiligheid blijft vooropstaan.

Gebieden die divers zijn ingericht, bijvoorbeeld met veel groen en bomen, zijn beter bestand zijn tegen extreem weer. Dit geldt zeker in bebouwd gebied, riolering raakt daar overbelast bij forse neerslag. Het is daarom noodzakelijk dat zoveel mogelijk water in de grond kan wegzakken, zodat het niet meer via het riool hoeft te worden afgevoerd. Daarom stimuleren we dat in stedelijk gebied stenen worden vervangen door groen. We bevorderen de afkoppeling van de regenwaterafvoer en stimuleren de aanleg van groene daken.

We moeten leren omgaan met droogte en het landschap zo inrichten dat we dit tegen kunnen gaan. Hiervoor moeten we meer water kunnen vasthouden, onder andere via meer natuurlijke klimaatbuffers. Het bufferen van met name oppervlaktewater kan vaak goed in combinatie met natuur, recreatie en een aangepaste vorm van landbouw. Het grondgebruik dient zich aan te passen aan de mogelijkheden die het natuurlijk systeem biedt.

Om verdroging tegen te gaan is het ook erg belangrijk dat voldoende grondwater beschikbaar is. Dit realiseren we door meer water in de bodem op te slaan en minder water te onttrekken in tijden van droogte. Dit doen we onder andere om zeker te weten dat we ook in de toekomst genoeg schoon drinkwater hebben. We moeten grondwater beter beschermen en bijvoorbeeld oppassen met geothermie. We moeten zuinig omgaan met grondwater en het oppompen van grote hoeveelheden water kan niet zomaar worden toegestaan. Deze strategische watervoorraad verdient onze bescherming. Op dit moment heeft niemand de regie hierover. De PvdA vindt dat de provincie deze regie stevig moet oppakken. Wij zijn voor een prikkel om zuinig te zijn met water: als je veel gebruikt wordt het duurder, ook voor bedrijven die veel water nodig hebben.

Waterveiligheid en het tegengaan van droogte zijn twee kanten van dezelfde medaille. De PvdA vindt dat we meer rekening met water en bodem moeten houden, bijvoorbeeld als we kiezen waar er nog ruimte is om te bouwen. Ook veel natuurgebieden hebben meer water nodig, een bekend voorbeeld hiervan zijn de Peelvenen. Dit moet zo snel mogelijk gebeuren.

Daarnaast moet de kwaliteit van het water verbeterd worden. Dit betekent dat we strenger moeten zijn op het lozen van vervuild water in rivieren, bijvoorbeeld door bedrijven op Chemelot. Het lastigste probleem is dat er te veel nitraat in het water zit en dit komt uit mest.

De PvdA wil er alles aan doen om het gebruik van bestrijdingsmiddelen te voorkomen. Ook medicijnresten, microplastics en bijvoorbeeld PFAS mogen niet in het water terecht komen. We moeten goed controleren en handhaven.

Al deze maatregelen kosten geld. De PvdA is voor een eerlijk systeem van waterschapslasten, waarbij de vervuiler betaalt en de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen.

Onze speerpunten:

- We koppelen de opgaven voor natuur, water en klimaat aan perspectief voor de landbouw, houdbare vergunningsverlening voor belangrijke ontwikkelingen en het versterken van de landschappelijke kwaliteit. Altijd met aandacht voor de leefbaarheid en de sociaaleconomische impact in het landelijk gebied.
- Om de natuur te verbeteren moet er minder stikstof worden uitgestoten, moet er voldoende water van goede kwaliteit beschikbaar zijn en moeten we natuurgebieden vergroten en met elkaar verbinden.
- Ook andere belangrijke doelen hebben water nodig en dit moet schoon en van goede kwaliteit zijn.
- De PvdA is voor een eerlijk systeem van waterschapslasten, waarbij de vervuiler betaalt en de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen.

VII. Verkeer en Openbaar Vervoer

Investeren in OV en meer passagiers vervoeren

Het belang van robuust én fijnmazig openbaar - snel en efficiënt - vervoer is evident. Voor forenzen, voor schoolgaande jeugd en studenten, voor alle mensen die geen gebruik van een auto kunnen of willen maken. Openbaar vervoer is een levensader voor grote én kleine kernen. Een robuust en fijnmazig openbaar vervoer is een cruciale nutsvoorziening, die zo veel als mogelijk gebruikt moet kunnen worden.

De PvdA wil experimenteren met het (fors) goedkoper maken van openbaar vervoer voor specifieke doelgroepen, zodat er veel meer passagiers komen. Indien het werken met doelgroepen een succes is, kan dat worden uitgebreid. Als er voor dat beleid nog aanvullende middelen nodig zouden zijn, kan een koppeling gelegd worden met de opcenten, de belasting die wordt opgebracht door automobilisten. Die opcenten zouden dan kunnen stijgen richting het landelijk gemiddelde, waar Limburg nu nog onder zit. Ook kan gedacht worden aan herverdeling van inkomsten tussen meer en minder rendabele routes.

De PvdA vindt dat het OV voor iedereen altijd en overal zo gemakkelijk mogelijk te gebruiken moet zijn. Als Arriva haltes in kleine kernen verplaatst naar de doorgaande provinciale wegen, werkt dat juist averechts. De kosten die je daarmee spaart leiden tot verschraling en tot minder reizigers. Dan gaat het OV steeds verder achteruit, in kwaliteit en dus ook in gebruik. Om dezelfde reden moet inzet van vrijwilligers beperkt blijven: uitgangspunt is juist een volwaardig OV, ook in de kleine kernen.

Goed openbaar vervoer houdt ook het onderhouden van een nachtnet in, waarbij de grotere steden worden verbonden met de omringende gemeenten. Zo wordt het rijke culturele leven voor iedereen bereikbaar. Ook kan die continue goede bereikbaarheid vanuit de regio ertoe bijdragen dat de druk op het in grote steden willen wonen wordt verlicht.

Van groot belang voor Limburg is ook dat we opgenomen worden in de grote internationale treinverbindingen die bijvoorbeeld vertrekken vanuit Amsterdam, of de Duitse en Belgische steden waar de hogesnelheidstreinen halteren. In de geografisch kleinere kring van Euregionale verbindingen moeten betere snelbusverbindingen uitkomst bieden.

De zeer drukke Maaslijn, de verbinding tussen Roermond, Venlo en Nijmegen, moet geëlektrificeerd en dubbelspoor worden. De provincie neemt daarin haar verantwoordelijkheid en de PvdA vindt dat de rijksoverheid dat ook moet doen!

Wie veel passagiers wil trekken, ziet meteen waarom al deze zaken opgepakt moeten worden. Daarbij blijft het een publieke verantwoordelijkheid erop toe te zien dat ook kleine

kernen bereikbaar blijven voor alle doelgroepen, inclusief motorisch beperkte personen en mensen die niet autorijden.

Fietsen bevorderen

Limburg is een wielersprovincie maar als fietsprovincie valt er nog veel te winnen. Het stimuleren van fietsen is goed voor de gezondheid, goed voor de beurs, goed voor de bereikbaarheid en goed voor het milieu. Want dat leidt tot minder gemotoriseerd verkeer en minder luchtvervuiling. De belangen van fietsende schoolgaande jeugd, de woon-werk fietser en de recreatieve fietser moeten daarom een stevige plek krijgen in het provinciale mobiliteitsbeleid, waarbij schoolgaande fietsers als de meest kwetsbaren in het drukke en vaak gehaaste ochtendverkeer bijzondere bescherming verdienen. Bekeken moet ook worden hoe de risico's, samenhangend met de toegenomen snelheidsverschillen tussen diverse typen fietsers, het best beperkt kunnen worden.

In het verlengde hiervan moet het heel gemakkelijk zijn om de fiets mee te nemen in het openbaar vervoer. Dat geldt voor alle vormen van openbaar vervoer. Met name bij vervoerder Arriva kan de provincie daar sturend optreden. De provincie blijft ook programma's als Maastricht Bereikbaar en Roermond Bereikbaar steunen, omdat juist in die programma's fietsen in combinatie met openbaar vervoer de voorkeur krijgt boven automobilititeit.

Daarnaast is het effectief en doeltreffend om daar waar de wegeninfrastructuur in Limburg wordt aangepakt meteen ook de belangen van de fietsers te dienen. Zo kan het mes aan twee kanten snijden.

In de komende tien jaar wordt in Nederland een groei van het fietsgebruik voorzien van 20%. Limburg draagt nu nog de rode lantaarn. Met gericht stimuleringsbeleid willen we weer gaan aanhaken bij het peloton.

Knelpunten wegennet en vrachtwagen-parkeren oplossen

De provincie kijkt kritisch naar de actuele knelpunten in het wegennet, naar gevaarlijke ongevallen-hotspots en aan de andere kant naar de beschikbare financiële middelen. Met het Rijk worden afspraken gemaakt over het oplossen van de knelpunten op de A2 en de A67/A73. Samen met gemeenten, de rijksoverheid én de bedrijven die het probleem veroorzaken, zorgt de provincie voor voldoende parkeerplaatsen voor vrachtwagens. Zo komen er fatsoenlijke voorzieningen voor internationale chauffeurs en halen we vrachtwagens uit woonwijken. De provincie gaat afspraken maken met bedrijven die de problemen mede veroorzaken.

Voldoende voorzieningen - zoals een adequaat netwerk van laadpalen - moeten er ook zijn om de e-mobiliteit te bevorderen. Ook het faciliteren van deel-auto's en deelfietsen hoort bij moderne mobiliteit.

Vóór sluiten Maastricht Aachen Airport – intussen schade maximaal beperken

In 2014 werd provincie Limburg eigenaar en exploitant van Maastricht Aachen Airport. De PvdA steunde dat besluit. We zouden een beperkte investering doen en zo snel mogelijk een exploitant zoeken. Binnen 10 jaar zou het vliegveld zichzelf moeten kunnen bedruipen. Het liep helaas anders dan verwacht.

De exploitant kwam in 2016 en vertrok drie jaar later. Uit onderzoek blijkt dat het vliegveld van beperkte toegevoegde waarde voor de Limburgse economie is en dat het waarschijnlijk nooit winst zal maken. De toekomst van Maastricht Aachen Airport vraagt wél om enorme financiële steun van de provinciale overheid die daar eigenlijk het geld helemaal niet meer voor heeft.

En dat terwijl het vliegveld in toenemende mate en in de wijde omtrek voor overlast zorgt. Regelmatig vliegen dakpannen van de daken in dorpen rondom het vliegveld. Er is sprake van ernstige geluidsoverlast en stankoverlast. Bovendien heeft het vliegveld geen natuurvergunning en de steeds strengere stikstofregels maken het onzeker of die natuurvergunning er wel komt.

Als het aan de PvdA ligt, dan sluiten we Maastricht Aachen Airport. Maar een meerderheid in Provinciale Staten heeft anders besloten. Zolang het vliegveld open is zal de PvdA zich daarom inspannen om de financiële en milieuschade voor de provincie en de overlast voor omwonenden zoveel mogelijk beperkt te houden.

Dat betekent een royaal omgevingsfonds, geen nachtvluchten, geen lawaaiige oude vliegtuigen, niet vliegen zonder de benodigde vergunningen, strenge controle op naleving van de regels en zo snel en veel mogelijk verduurzamen. Van andere aandeelhouders, de rijksoverheid en vooral de bedrijven die profijt van het vliegveld hebben verwachten wij een royale en serieuze bijdrage aan het omgevingsfonds.

Onze speerpunten

- Verder investeren in de kwaliteit en het gebruik van openbaar vervoer.
- Experimenteren met goedkoper OV voor doelgroepen.
- Inzetten op bereikbaarheid kleine kernen, internationale verbindingen, snelbussen, en een nachtnet.

- De PvdA blijft zich inzetten voor de elektrificatie en spoorverdubbeling op de Maaslijn. De provincie neemt daarin haar verantwoordelijkheid en de PvdA vindt dat de rijksoverheid dat ook moet doen.
- Zorg voor veilige fietsroutes voor kwetsbare fietsers zoals scholieren.
- Bij het verbeteren van wegen worden de belangen van de fietsers meteen goed geregeld.
- Zolang Maastricht Aachen Airport open is, zet de PvdA zich in om de financiële en milieuschade en de overlast zoveel mogelijk te beperken.
- De provincie neemt regie en verantwoordelijkheid om samen met gemeenten, rijksoverheid en logistieke bedrijven voldoende en adequaat voorziene parkeerplaatsen voor vrachtwagens te realiseren.

VIII. Kwaliteit van het openbaar bestuur

Integer bestuur waarborgen

De provincie Limburg handelt integer of zij handelt niet. Dat geldt voor elke bestuurder, elke ambtenaar. Daarbij geven de wettelijke regels de kaders aan. En dan moeten de wettelijke regels uitgelegd worden naar de geest en de bedoeling van de wet en gaat het niet aan om juist de mazen in de wet op te zoeken.

Even belangrijk als goede wettelijke regels is het bevorderen van het juiste gedrag. Bestuurders, volksvertegenwoordigers en topambtenaren geven het juiste voorbeeld en spreken elkaar aan op onjuist gedrag. Zo stellen ze de norm, ook voor alle andere ambtenaren.

De provincie heeft behoefte aan een cultuur waarbij zaken als een vier-ogenprincipe vanzelfsprekend zijn en deuren zoveel mogelijk open staan. Waarbij je dilemma's die opdoemen openlijk in de organisatie kunt bespreken. Waarbij het logisch is dat je voldoende afstand weet te bewaren tot bedrijven en organisaties die grote belangen hebben bij bepaalde beslissingen van de provincie. Waarbij het logisch is dat integriteit regelmatig wordt besproken. En waarbij klokkenluiders worden beschermd.

Integer besturen heeft ook alles te maken met respectvol besturen. Besturen gebeurt op basis van gezag, niet op basis van macht. Waar macht is, is tegenmacht noodzakelijk. Voor een juist en vooral beter bestuur, voor het voorkomen van machtsbederf. Wie macht heeft, begrijpt dat daarmee ook een grote verantwoordelijkheid op zijn of haar schouders ligt om zorgvuldig met die macht om te gaan. Respectvol besturen betekent ook er voor zorgen dat in een vergadering iedereen zijn of haar inbreng gehoord wordt. Besluiten worden daar beter van en ze worden beter gedragen.

Beleid, besluiten en uitvoering moeten passen bij de strategische lijn van de provincie. Wat de provincie doet is tegen de achtergrond van het ingezette beleid logisch, uitlegbaar. 'Nee' kan daarbij ook een antwoord zijn: voor cliëntelisme is geen plaats. De provincie is geen pinautomaat.

De provincie draagt ook zorg voor doorwerking van integer bestuur naar alle partners waar ze mee samenwerkt, of dat nu overheden, semi-overheden, bedrijven, instellingen, organisaties of ingehuurde consultants zijn. Integer handelen is een norm die iedere keer opnieuw gesteld moet worden.

De overheid – en dus ook de provincie – moet zelf voorop lopen in transparant besturen. Daar past een grondhouding bij waarin zo veel als mogelijk openheid van zaken wordt

gegeven over provinciaal beleid en over relevante dossiers. Daarbij kiest de provincie ervoor actief haar burgers te informeren via eigen kanalen en indien nodig ook via de inzet van traditionele massamedia en de inzet van gerichte campagnes op social media-kanalen.

Indien journalisten of burgers inzage vragen in documenten bij de overheid, wordt daar zoveel als wettelijk mogelijk aan meegewerkt. Wettelijke termijnen worden gerespecteerd.

Onze speerpunten

- De PvdA staat pal voor de integriteit van het Provinciaal Bestuur. Statenleden en Gedeputeerden oefenen hun functie in soberheid uit en gaan respectvol met elkaar én met het ambtelijk apparaat om. Gedeputeerden spreken collega-bestuurders in het college aan op integriteitsrisico's en zijn ook alert op integriteitsrisico's binnen hun eigen portefeuille.
- Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en de Gouverneur ontwikkelen samen instrumenten waarmee de Gouverneur beter in staat gesteld wordt om toezicht te houden op de integriteit van het College van GS en Provinciale Staten.

Burgerparticipatie versterken

Uit recent onderzoek is gebleken dat meer dan 50% van alle Nederlanders geen vertrouwen meer heeft in de landelijke politiek. De PvdA vindt dat de provincie de kloof tussen burgers en politiek moet verkleinen. Op 26 november 2018 vond daarom op initiatief van de PvdA de eerste Provinciale Burgertopplaats. De burgertop pilot was een goed begin. De PvdA wil dat de burgertop verder wordt ontwikkeld en iedere twee jaar plaatsvindt, zodat burgers input kunnen leveren op de vraagstukken die in de provincie spelen.

Daarnaast moeten we alle manieren waarop de burger mee kan doen aan de provinciale politiek beter toegankelijk maken en moeten we werk maken van een omslag in de politiek/bestuurlijke cultuur.

Burgers moeten bij voor hen belangrijke onderwerpen vooraf betrokken worden en niet pas als een beslissing al is genomen. Hierbij moet vooral ook aandacht zijn voor het betrekken van groepen als jongeren die niet massaal spontaan deelnemen aan inspraakprocessen. Directe benadering van jongeren op bijvoorbeeld scholen en via sociale media helpt hierbij.

Maar het gaat ook om het ondersteunen van initiatieven van onderop: er ontstaan in onze provincie steeds meer energie- en zorg coöperaties en andere vormen van zelfbestuur. De PvdA juicht dit toe: zo ontstaan vitale gemeenschappen.

Onze speerpunten:

- De PvdA wil de burgertop verder door ontwikkelen en iedere twee jaar organiseren. Zo kunnen burgers input leveren op de vraagstukken die in de provincie spelen.
- Burgers moeten op belangrijke onderwerpen vooraf betrokken worden en niet achteraf als een beslissing al is genomen. Daarbij moet extra aandacht zijn voor groepen die minder deelnemen aan inspraakprocessen.
- We juichen proeftuinen en experimenten toe die de kloof tussen burgers en politiek verkleinen.

Veiligheid en handhaving verbeteren

Een veilige en leefbare woonomgeving, kan niet zonder effectieve en verstandige handhaving, waarbij preventie vooropstaat. De provincie heeft hier, als middenbestuur, een belangrijke faciliterende, verbindende, signalerende en coördinerende verantwoordelijkheid.

Op diverse plaatsen in Limburg zijn er zorgen over de politiecapaciteit en de zo belangrijke inzet van wijkagenten. Een forse gezamenlijke lobby van de provincie en de gemeenten richting Den Haag zal nodig zijn om dit knelpunt op te lossen.

Handhavers kunnen het echter niet alleen, en daarom moet er meer werk wordt gemaakt van de inbreng van de burger: samen zijn we immers de oren en ogen van wijk en buurt. Gemeentes moeten daarom investeren in buurtgericht werken.

Onze ligging aan de grens brengt extra veiligheidsproblemen met zich mee, zoals illegale hennepcultuur, synthetische-drugsproductie en drugsafvaldumpingen (met grote risico's voor omwonenden), internationale drugshandel en grensoverschrijdende criminaliteit. We moeten stevig inzetten op het bestrijden daarvan. Dit betekent ook dat we samen met de omliggende landen aan de slag moeten om de barrières die de grenzen voor grensoverschrijdende criminaliteitsbestrijding vormen, te slechten.

Daarnaast vereist de aanpak van maatschappelijke ondermijning door de georganiseerde criminaliteit dat overheden kennis en ervaring delen om zo samen een vuist te maken tegen deze vorm van criminaliteit.

Ook omgevingsveiligheid vraagt om een krachtige, proactieve handhaving. Steeds vaker worden burgers geconfronteerd met bedrijven die overlast veroorzaken. Denk hierbij aan vliegenoverlast, stank- en geluidshinder, en lucht-, bodem- en waterverontreiniging. Het is onacceptabel als burgers hieraan langdurig en structureel worden blootgesteld. Inzet op

'zelfregulering' door bedrijven is onvoldoende, want te vaak keurt de slager dan het eigen vlees.

Handhaving in Limburg moet ook oog hebben voor maatschappelijk problemen en signalen. Het is niet voldoende om vergunningvoorschriften te controleren of handhavingsacties aan de achterkant uit te voeren. Aan de voorkant kan veel overlast voorkomen worden, door oplettendheid van het handhavingsapparaat en vroeg inspelen op signalen en initiatieven vanuit de lokale samenleving.

Onze speerpunten:

- **Veilige en leefbare buurten:** zorg voor voldoende wijkagenten in de buurt; treedt als Provincie en gemeenten samen op richting Den Haag om de politiecapaciteit op orde te krijgen. En bevorder een buurtgerichte aanpak in samenwerking met bewoners, waarbij preventie voorop staat.
- **Criminaliteit bestrijden:** treedt krachtig en effectief op tegen druggerelateerde en grensoverschrijdende criminaliteit. Deel kennis en ervaring met andere overheden om een vuist te maken tegen ondermijnende criminaliteit.
- **Omgevingsveiligheid bevorderen:** zorg voor een krachtige, proactieve aanpak van overlast, hinder, en milieuverontreiniging.
- **Inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen:** zet in op een oplettend handhavingsapparaat dat vroeg inspeelt op signalen en initiatieven vanuit de lokale samenleving.

IX. Internationaal Perspectief

Euregio verder ontwikkelen

Meer dan welke andere Nederlandse provincie ook grenst Limburg aan het buitenland. Leven, wonen en werken in Limburg is leven, wonen en werken in Europa. Dat brengt veel kansen met zich mee, maar vele daarvan zijn nog onbenut. De PvdA wil die nog te vaak “bevroren rijkdom” inzetten om de kwaliteit van leven van de Limburgers over de volle breedte te verbeteren: sociaal, economisch, cultureel, en wat betreft leefomgeving en natuur. Door zaken goed te regelen, maar ook door te inspireren, te verbinden, en voorwaarden te scheppen. De PvdA kan daarbij rekenen op een sterke en succesvolle vertegenwoordiging n het Europees parlement en de Europese Commissie.

Barrières op het gebied van sociale zekerheid, zorg en pensioenvoorziening voor wie over de grens werken, ondernemen, leren of wonen, moeten worden weggenomen.

Daarbij is voor burgers, bedrijven en de arbeidsmarkt ook vlot Euregionaal openbaar vervoer onmisbaar. Daarom moet in de komende periode fors geïnvesteerd worden in betere internationale treinverbindingen via onze regio, aangevuld met betere Euregionale snelbusverbindingen vanuit Limburg (zie ook hoofdstuk VIII).

Er moet ook meer worden aangesloten op maatschappelijke initiatieven. Krachtig inzetten op grensoverschrijdende samenwerking in het onderwijs, betere toegankelijkheid van elkaars cultureel erfgoed en hedendaagse cultuur, sport, en toerisme op maat, maken de Euregio en dus Limburg sterker en aantrekkelijker.

De ontwikkeling en benutting van belangrijke natuurgebieden, en de verbetering van de woon- en leefomgeving kunnen niet ophouden bij de grens. Dat betekent: samen met de buurlanden werken aan duurzaamheid in en van de Euregio. Grensoverschrijdende milieuverontreiniging en de risico's van kerncentrales vlak over de grens moeten effectiever worden aangepakt: wij vinden dat de onveilige kerncentrale van Tihange zo snel mogelijk dicht moet.

De COVID-19 pandemie en de overstromingen van 2021 hebben laten zien dat ook bedreigingen van de volksgezondheid en waterveiligheid in Limburg al gauw grensoverschrijdend zijn. De Euregionale samenwerking moet ook op deze terreinen versterkt worden.

Ter ondersteuning van dit alles moet veel kennis worden ingezet. Daarom moet de samenwerking rond ‘Working on Europe’ tussen de provincie Limburg, de stad Maastricht, en

de Universiteit Maastricht - gericht op voor burgers relevante kennisontwikkeling met maatschappelijke impact - krachtig worden gesteund.

Belangrijk in de Euregionale samenwerking zijn ook de Euregio Maas Rijn waarin de provincie Limburg actief participeert en de Euregio Rijn Maas Noord waar de provincie niet participeert. Dat laatste zal opnieuw bekeken moeten worden. Bezien moet ook worden of en hoe deze al lang bestaande samenwerkingsverbanden nog effectiever gemaakt kunnen worden als instrument in het versterken van de Euregio. Een van de topprojecten waar al intensief op wordt samengewerkt is de realisatie van de Einstein Telescoop binnen de Euregio Maas Rijn. Het project zorgt voor internationale bekendheid, stimuleert wetenschappelijk onderzoek en levert hoogwaardige werkgelegenheid op. Het is van groot belang dat dit project voor de regio wordt veiliggesteld. De provincie heeft hierin een duidelijke taak, in samenwerking met de Universiteit Maastricht.

Adequate opvang van vluchtelingen en integratie statushouders

Vanzelfsprekend moet de provincie Limburg haar bijdrage leveren aan het adequaat opvangen van vluchtelingen. Erkende vluchtelingen moeten in Limburg zo snel mogelijk aan de slag kunnen, zodat ze hun arbeidzame leven weer kunnen oppakken en kunnen bijdragen aan onze samenleving. Met goede begeleiding wordt snel duidelijk wordt welke functies en verantwoordelijkheden zij kunnen invullen. Daarnaast hebben zij, evenals andere inwoners van Limburg, recht op goede huisvesting, onderwijs en gezondheidszorg. Daarbij moet ervoor worden gezorgd dat de capaciteit van de huisvesting, het onderwijs en de zorg voldoende is om zowel aan reeds bestaande behoeften als aan die van de statushouders te kunnen voldoen.

Hoe beter aan deze randvoorwaarden voldaan is, des te sneller kunnen erkende vluchtelingen maatschappelijk integreren, en bijdragen aan onze samenleving en economie.

Onze speerpunten:

- Barrières slechten: neem barrières weg voor sociale zekerheid, zorg en pensioenvoorziening voor wie over de grens werken, ondernemen, leren of wonen.
- Betere verbindingen: Investeer in betere internationale treinverbindingen via onze regio, aangevuld met betere snelbusverbindingen tussen de steden in de Euregio.
- Kansen benutten: zet in op grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van onderwijs, cultuur, sport, en toerisme.
- Grensoverschrijdend milieu- en risicobeleid: Werk grensoverschrijdend samen aan de ontwikkeling van natuur, leefomgeving, duurzaamheid, en de aanpak van

volksgezondheids- en milieurisico's. Zet in op zo snel mogelijke sluiting van de onveilige kerncentrale van Tihange.

- Kennisontwikkeling: steun 'Working on Europe': voor burgers relevante kennisontwikkeling over de toekomst van Europa, samen met de universiteit, de stad Maastricht, en Euregionale kennispartners. En realisatie van de Einstein Telescope binnen de Euregio Maas Rijn.
- Adequate opvang van vluchtelingen: Limburg moet haar bijdrage leveren aan het adequaat opvangen van vluchtelingen en voortvarende maatschappelijke integratie van erkende vluchtelingen (statushouders).

X. Een krachtige organisatie, investeren in de toekomst

Een weerbare en wendbare provincie

De provinciale organisatie moet een weerbare organisatie zijn, een robuuste organisatie van ambtenaren die in control zijn van alle taken waarvoor de provincie aan de lat staat. Dat is ook waarvoor de vele hardwerkende en getalenteerde medewerkers die de provinciale organisatie telt gaan. Er moet daarbij voldoende vet op de botten zitten om een tijdelijk hoger ziekteverzuim op te kunnen vangen, om te experimenteren, om tijd te hebben om te leren.

Een belangrijk aandachtspunt is ook dat de organisatie werk maakt en blijft maken van continue ontwikkeling van alle medewerkers en van de eigen performance: alleen een lerende organisatie is in staat om adequaat te blijven leveren op de vragen die politiek – en dus vanuit de samenleving – worden gesteld en om te anticiperen op de toekomst

Ook inclusiviteit is voor de provinciale organisatie een belangrijke prioriteit. Hoe beter de organisatie een afspiegeling is van de maatschappij, hoe beter ze de noden en behoeften van die maatschappij begrijpt. Hoe beter ze in staat is zichzelf te verbinden met die maatschappij en daarin effectief op te treden. Die ambitie dient door de organisatie omarmd te worden, en na vier jaar dient er een duidelijke positieve ontwikkeling zichtbaar te zijn.

De provinciale organisatie is nog te veel afhankelijk van inhuurkrachten, interimers en consultants. De PvdA vindt dat externen alleen ingehuurd moeten worden als er sprake is van expertise die incidenteel nodig is of als er sprake is van een piekbelasting. Daarbij moet steeds een businesscase gemaakt, met glasheldere afspraken over targets, tijdsplanning en kosten.

Onze speerpunten:

- Versterking van de provincie als een robuuste en lerende organisatie
- Inzet op diversiteit in het personeelsbestand.
- Externe inhuur verminderen, en alleen onder strikte voorwaarden.

Solide financieel beleid gericht op de toekomst van Limburg

De provincie Limburg heet een rijke provincie te zijn, maar wie zich verdiept in het provinciale huishoudboekje ziet dat bij gelijkblijvende inkomsten nog maar beperkt ruimte is voor nieuw beleid voor de komende vier jaar. Daarom zal de beleidsperiode 2023-2027 minder moeten focussen op ad hoc financiële injecties en meer op langetermijngericht beleid en controlerende en wetgevende mogelijkheden.

Dat neemt niet weg dat er ook deze periode ruimte gemaakt kan worden om te investeren, waarbij in gang gezette waardevolle zaken niet plotseling gestopt hoeven te worden. Er dient echter een einde te komen aan incidentele vormen van subsidie en eenmalige vormen van financiële ondersteuning die niet passen bij vooraf gestelde prioriteiten. De nadruk moet liggen op langetermijn investeringen met duurzame meerwaarde voor de Limburgse samenleving, economie, en natuur, op geleide van een periodieke Staat van Limburg. Daartoe moeten ook keuzes worden gemaakt. Wie tientallen miljoenen euro's besteedt aan het openhouden van het vliegveld MAA, kan dat geld dus niet aan andere zaken besteden.

Bij het inrichten van dat langetermijnperspectief zijn de voorgaande hoofdstukken voor de PvdA richtinggevend. Dat betekent dat er langjarige verbintenissen worden aangegaan, die uit structurele middelen bekostigd dienen te worden. Tegelijkertijd moet de provincie vanuit haar regiefunctie en publieke verantwoordelijkheid extra werk steken in het verkrijgen van aanvullende middelen om de impact van haar beleid fors te vergroten. Daarbij moet ingezet op het verwerven van meer structurele middelen van het Rijk, nationale fondsen, OV-investeringen van het rijk, Regio Deals, Europese subsidies en fondsen en alle andere geschikte bronnen, en op publiek-private samenwerking,

Indien noodzakelijk en verantwoord kan voor financieel beleid een deel van de reserves worden aangesproken, waarbij eveneens de voorgaande hoofdstukken voor de PvdA richtinggevend zijn. Deze bron kan voorts dienen als buffer in geval van niet te voorziene urgente ontwikkelingen.

Onze speerpunten

- Focus op de lange termijn: minder ad hoc financiële injecties en subsidies, meer focus op langetermijngericht beleid en controlerende en wetgevende mogelijkheden.
- Langjarige verbindingen met partners via structurele financiering op geleide van vooraf gestelde prioriteiten, gericht op duurzame maatschappelijke meerwaarde voor Limburg en op geleide van een periodieke Staat van Limburg.
- Aanvullende middelen verwerven: zet sterk in op het verwerven van meer structurele rijksmiddelen en bijdragen uit voor Limburg relevante nationale en Europese fondsen.

Totstandkoming van dit programma

De programmacommissie voor het verkiezingsprogramma 2023-2027 bestond uit de volgende personen:

- André Knottnerus (voorzitter)
- Aleida Berghorst
- Jacques Costongs
- Roderik Daemen
- Jean Dols
- Leon Heuvelmans
- Jasper Kuntzelaers
- Lianne Schuurin
- Maren Slangen
- Maurice Ubags
- Lisa Wolters (secretaris)

Input voor dit programma is geleverd door de 140 leden die geparticipeerd hebben aan de PvdA Limburgdag in Kerkrade. Daarnaast zijn diverse gesprekken gevoerd met derden, en is een veelheid van relevante schriftelijke bronnen bestudeerd.